

Yttrande över Statens skolverks förslag till nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet 2023–2027

Övergripande synpunkter

Skolforskningsinstitutet kan inledningsvis konstatera att digitaliseringsstrategin tar sin utgångspunkt i Riksdagens mål att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Det är förstås ett mycket ambitiöst mål, vilket med nödvändighet återspeglas i ambitionsnivån i strategin. Skolväsendets utmaningar med bland annat en utbredd segregation och en hög andel elever som lämnar grundskolan utan fullständiga betyg kräver breda och långsiktiga insatser. Skolforskningsinstitutet ser en risk för att ambitionen att bli bäst i världen på just att använda digitaliseringens möjligheter kan tränga ut andra nödvändiga insatser som också är angelägna för att möta skolväsendets utmaningar. Ett sådant perspektiv att väga risker mot förväntad nytta är, menar vi, alltför frånvarande i den föreslagna digitaliseringsstrategin, vilket vi återkommer till nedan i flera av våra specifika synpunkter.

Förslagstexten kan ge intrycket att skolväsendets digitalisering helt och hållet ska vara ett resultat av ett aktivt genomförande av strategin i syfte att uppnå uppställda mål. Digitaliseringen av samhället är dock ständigt pågående och är något som skolväsendet måste förhålla sig till oavsett om konsekvenserna är positiva eller negativa. Det är en aspekt som kan tyckas självklar, men som vi menar kan tydliggöras. Exempelvis kan det lyftas att strategin och den aviserade handlingsplanen, också mot denna bakgrund, tar utgångspunkt i en ambition att maximera nyttoeffekterna av digitaliseringen samtidigt som riskerna minimeras.

Nuvarande förslag till uppdelning av övergripande mål och delmål riskerar göra att strategin upplevs som otydlig. Exempelvis utgör vissa delmål ett slags grundförutsättningar för att kunna uppnå andra delmål. Flera delmål är även sammanflätade eller överlappande. Det kan behöva tydliggöras vilka aspekter av skolväsendets digitalisering som har en direkt koppling till undervisningen, genom att antingen utgöra eget innehåll (digital kompetens) eller tjäna som hjälpmedel för att adressera och bearbeta innehåll (digitala lärresurser). Digitaliseringens betydelse för exempelvis administration, informationsdelning och kommunikation samt datahantering för uppföljning kan med fördel kategoriseras separat eftersom dessa delars koppling till undervisningen är mer indirekt. Likaledes kan mål som relaterar till informationssäkerhet, it-infrastruktur och standardiseringar av samma skäl kategoriseras separat.

Synpunkter på övergripande mål 1

Skolforskningsinstitutet instämmer i vikten av att barn och elever utvecklar digital kompetens för att bland annat kunna delta aktivt i studier, samhällsliv och arbetsliv, och att utvecklingen behöver ske med hänsyn tagen till barns och elevers ålder och behov. Vi bedömer samtidigt att i relation till övergripande mål 2 så har övergripande mål 1 en lägre ambitionsnivå och kräver mindre långtgående insatser för att uppfyllas. Det kan också tydliggöras att det finns delmål tillhörande övergripande mål 1 som utgör grundförutsättningar för att kunna uppnå delmål tillhörande övergripande mål 2.

Synpunkter på övergripande mål 2

Övergripande mål 2 går ut på att digitaliseringens möjligheter används inom skolväsendet. Det är fullt möjligt, som strategin skriver fram, att användande av digitaliseringens möjligheter kan bidra till att förbättra undervisningens kvalitet, likvärdighet och måluppfyllelse. Digitaliseringen kan dock också innebära risker i relation till dessa syften, vilka hade förtjänat att belysas. Det går till exempel att se framför sig ett vildvuxet landskap av kommersiella digitala verktyg som lärare under knappa tidsramar ska värdera och välja mellan. Lärare kan också komma att tvingas fortsätta att använda verktyg som de egentligen skulle vilja avstå från, men där huvudmannen ingått ett långt och kostsamt avtal med en leverantör.

Skolforskningsinstitutet delar bedömningen att de förutsättningar som strategin pekar på är nödvändiga för att övergripande mål 2 ska leda till de önskade utfallen. Dessa är, i korthet, att skolväsendets personal har didaktisk kompetens att göra medvetna val av digitala lärresurser, att huvudmännen kan säkerställa ändamålsenliga, robusta och säkra digitala miljöer samt att det på den nationella nivån behöver utvecklas en robust och säker infrastruktur genom standardisering. Dessa utmaningar ter sig för Skolforskningsinstitutet som svåra att lösa fram till 2027 då strategin ska vara implementerad. Det bör också tydliggöras att medvetna val av digitala lärresurser inkluderar att bedöma eventuella mervärden i relation till andra undervisningsalternativ. Ett mervärde med digitala lärresurser kan exempelvis vara att ytterligare didaktiska möjligheter erbjuds eller att resurserna kan underlätta insamling av data i syfte att kunna anpassa, dokumentera och monitorera progression. Återigen kan nytta kontra risk i relation till såväl barns och elevers målpuppfyllelse som de verksammas arbetsbörda och kompetensutvecklingsbehov belysas tydligare.

Det är positivt att Skolverket planerar att ta fram en nationell handlingsplan under 2023 som ska beskriva vad som behöver göras konkret och vilket ansvar som ligger på lokal respektive nationell nivå. Skolforskningsinstitutet efterlyser att en sådan handlingsplan dessutom innehåller en tydlig bild av en önskvärd *sekvensering* i arbetet. På lokal nivå sker utveckling inom det handlingsplanen omfattar redan i dag och kommer ske även fortsatt. För att minimera riskerna med bristande samordning och att grunden inte riktigt är lagd förefaller det därför angeläget att initialt prioritera en robust och säker infrastruktur på den nationella nivån och att säkerställa personalens didaktiska kompetens. Handlingsplanen bör även omfatta en plan för hur den ska följas upp och utvärderas så att konsekvenser kan bedömas och justeringar göras när behov uppstår.

En del av handlingsplanen handlar om att forskning och beprövad erfarenhet om digitaliseringens möjligheter, utmaningar och risker är tillgänglig och används i verksamheterna. Det förefaller ytterst angeläget, inte minst i och med att digitalisering i skolan är omgärdad av starka ekonomiska intressen där många av de digitala lärresurser och verktyg som saluförs sannolikt har ingen eller mycket bristfällig vetenskaplig grund. Det är även ett forskningsfält som utvecklas mycket snabbt. Det förefaller orealistiskt att skolans verksamma utan stöd från

den nationella nivån ska ha tid att hålla sig a jour med hur forskningen utvecklas på detta område och kunna skilja vetenskapligt underbyggda digitala lärresurser och verktyg från sådana som inte gör någon skillnad eller rent utav försämrar undervisningens kvalitet, utifrån den stora litteratur på området som växer fram. Handlingsplanen bör innehålla en tydlig beskrivning av hur den nationella nivån ska stödja skolans professioner i detta. Därtill förefaller det oklart var den beprövade erfarenhet om digitalisering i skolan som skolans verksamma, enligt handlingsplanen, ska använda finns att tillgå och om den över huvud taget finns framtagna någonstans. Skolforskningsinstitutet bedömer att det behöver klargöras i handlingsplanen.

En annan del av handlingsplanen handlar, enligt strategin, om att förskollärare, lärare och annan pedagogisk personal kontinuerligt ska utveckla sin allmändidaktiska och ämnesspecifika digitala kompetens. Det förefaller vällovligt men handlingsplanen bör även specificera vilken typ av kompetensutveckling och fortbildning som därmed behöver stå tillbaka eller, om den totala mängden kompetensutveckling och fortbildning bedöms behöva öka, beskriva hur detta påverkar skolans uppdrag i en vardag med stor lärarbrist.

Gemensamma synpunkter på övergripande mål 1 och 2

Trots att det i strategin poängteras att skolväsendets digitalisering behöver ske med hänsyn tagen till barns och elevers behov samt deras ålder och mognad ser vi det som angeläget att vidareutveckla resonemangen om de risker som är förknippade med yngre barns användande av digitala lärresurser. Exempelvis bör val och användande av digitala lärresurser i förskolan utvecklas i handlingsplanen, med avseende på såväl att bedöma innehåll i och syften med resurserna som hur mycket tid som kan vara lämplig att avsätta för de digitala arbetsätten.

I detta ärende har direktör Camilo von Greiff beslutat efter föredragning av forskare/projektledare Johan Wallin. Vid ärendets handläggning har även kanslichef Eva Wallberg och forskare/projektledare Pontus Wallin deltagit.

För Skolforskningsinstitutet

Camilo von Greiff

Direktör